

### मूल्य शिक्षण : गरज

Prof. Dr. Thore Shivaji Dattatraya

Head of Department of Comm, Research Guide Pune University (Bus Adm & Business Practices), Arts Science &  
Commerce College, Manmad, Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.)  
E-Mail. I.D : [drshivajithore217@gmail.com](mailto:drshivajithore217@gmail.com)

#### प्रस्तावना

जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत विद्यार्थी स्पर्धेच्या युगात यशस्वी करावयाचा असेल तर शिक्षण, तंत्रज्ञान, संगणक, इंटरनेट याबरोबर मूल्यशिक्षण विद्यार्थ्यांत रुजविणे काळाची गरज बनलेली आहे. आधुनिक काळात उच्च शिक्षण प्रणालीत मूल्यशिक्षण एक महत्त्वाचा विषय बनला आहे. आजच्या शिक्षणामुळे विद्यार्थी फक्त कारखान्यातील कामगारप्रमाणे बनला आहे, त्यातून खरा स्वयंपूर्ण, परिपूर्ण विद्यार्थी झालेला दिसत नाही. समाजात फक्त त्याची पुस्तकी गुणवत्ता पाहिले जाते. ती परीक्षार्थी या दृष्टिकोनातून. परंतु तो माणूस म्हणून जगण्यात किती यशस्वी झाला आहे हे पाहिले जात नाही, याचा अर्थ असा की चांगुलपणा, सदाचार, संस्कार, सुसंस्कृतपणा याचा विचार केला जात नाही. यामुळे एकविसाव्या शतकातील विद्यार्थी हा परीक्षार्थी झालेला दिसतो. या शतकातील आव्हाने पेलण्यासाठी उच्च शिक्षणात संशोधन करून अभ्यासक्रमाची मांडणी करताना शिक्षण विज्ञान, कला, शास्त्र, तंत्रज्ञान व मूल्यशिक्षण, कृतीयुक्त शिक्षण, पर्यावरण, इत्यादींचा समावेश प्रामुख्याने केला पाहिजे.

जगाच्या पाठीवर मूल्यशिक्षण हे प्राचीन काळापासून दिले जाते. ऐतिहासिक कालखंडातून मूल्ये समाजमनावर रुजविण्याचे कार्य चालू आहे. प्राचीन काळातील विचार केला तर असे निदर्शनास येते की, शिक्षणाचा मूळ उद्देश सुसंस्कारित पिढी निर्माण होणे हा होता. त्यातून सुसंस्कृत, आदर्श, प्रामाणिक, गुणी, प्रेमळ, सहकार्य वृत्ती, चांगुलपणा, आदर्श नेता, आदर्श नागरिक निर्माण होणे ही अपेक्षा अगर उद्देश होता. परंतु ते आज दिसत नाही.

मानवी मनाला मानवी वाढ, विकास व वृद्धीला पैलतिरी जाण्यासाठी मूल्यांची सोबत असणे आवश्यक आहे. सामाजिक जीवनात मूल्यांना अनन्य साधारण महत्त्व आहे. परंतु आज मूल्यांचा विसर पडलेला आहे, तसेच समाजात भ्रष्टाचाराने कळस गाळलेला आहे. व्यक्ती व्यक्तीत जातिवादांची दरी मोठ्या प्रमाणात रुंदावत आहे. इतरांना तुच्छ लेखण्याची विषयवृत्ती बनलेली आहे. तसेच मूल्यांवर अहंपणा, स्वार्थीपणाच्या रोगांनी आक्रमण केलेले आहे. राजकारणातून माणूसपणा नष्ट होत चाललेला आहे.

#### 2) उद्देश

१) मूल्यशिक्षणबाबत अभ्यास करणे. २) मूल्यशिक्षणाची गरज अभ्यासणे.

#### 3) गृहीतके.

1) मूल्यशिक्षण दिले जाते 2) मूल्यशिक्षणाची गरज पुर्ण होत आहे.

#### 4) मूल्यशिक्षण

व्यक्तीला जीवन जगत असताना ते अनिर्बंध, अमर्यादित, बेलगांम जगता येत नाही. जीवनाचे हे काही यंत्र नियम आहेत. व्यक्तीचे जीवन खाजगी व स्वतंत्र असते तरी व्यक्तीवर कुटुंब, समाज यांचा अंकुश दिसतो. तत्कालीन काळानुसार त्या व्यक्तीचे वागणे, बोलणे, चालणे, खाणे-पिणे विशिष्ट प्रकारांनीच होणे अपेक्षित असते, तसे न झाल्यास ती वर्तणूक बेशिस्त मानली जाते. कुटुंबात मुलांकडून अपेक्षा असते की, मुलांनी मोठ्यांचे ऐकावे, त्यांचा आदर करावा, सदाचाराने वागावे, "जनीं निध ते सर्व सोडूनी द्यावे", चोरी करू नये, खोटे बोलू नये, सर्वांवर प्रेम करावे, स्वच्छता व टापटीप यांचा स्वीकार करावा, शिष्टाचाराने वागावे, दया-प्रेम-सहानुभूती सर्वांप्रती दाखवावी.

थोडक्यात असे म्हणता येईल की, सद्गुणांची जोपासना व्हावी. सद्गुण व सदाचार यांचा प्रसार मानवाच्या समाज निर्मितीपासून सुरू झाला आहे. साधुसंतांनीही याच भावनेचा प्रसार-प्रचार आपल्या भक्ती पंथाद्वारे केला, या गुणधर्माला मूल्यशिक्षण म्हटले जाते. नैतिक शिक्षण व धर्म शिक्षणही मूल्यशिक्षण देत असते, चारित्र्यसंवर्धन अर्थात मूल्यशिक्षण अंगी वागविणे हेच शिक्षणाचे प्रमुख कार्य आहे.

आधुनिक काळात सर्वच क्षेत्रात झपाट्याने तंत्रज्ञानाचा शोध व वापर होत असला तरी, २१ व्या शतकात सुखी भविष्यासाठी मूल्यशिक्षण अपरिहार्य आहे. मूल्यशिक्षण म्हणजे नैतिक, व्यवहारिक किंवा सौंदर्यविषयक दृष्टिकोनातून आपल्याला जी बदलांची पसंती जाणवते ते शिक्षण होय. या शिक्षणातून मूल्यांचे संस्कार केले जातात त्याला मूल्यशिक्षण असे म्हणतात. या शिक्षणात सर्व लोकांच्या सहज प्रवृत्तीमध्ये चांगले वळण लावून घेण्याची पात्रता असते. योग्य शिक्षण दिल्यास सहज प्रवृत्तीला अनुसरून जीवन जगणे शक्य होते.

मूल्यशिक्षणाची आवश्यकता / गरज

